

В. І. Захарченко

доктор економічних наук, професор, професор кафедри фінансів Черкаського державного технологічного університету, Черкаси, Україна, zakharchenkovn@i.ua

ІНВЕСТИЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НЕОІНДУСТРІАЛІЗАЦІЇ УКРАЇНИ

Анотація. У статті показано необхідність неоіндустріального розвитку України у зв'язку зі скороченням обсягів промислового виробництва, значною зношеністю основних засобів, невідповідністю структури промисловості вимогам четвертої технологічної революції. Проаналізовано динаміку капітальних інвестицій у вітчизняну економіку, в т. ч. промисловість, за джерелами фінансування. З'ясовано основні причини зменшення промислових інвестицій, що фінансуються за рахунок коштів державного бюджету. Визначено перспективні форми інвестування промисловості на основі зміцнення потенціалу централізованих і місцевих джерел фінансування в контексті фінансової децентралізації. Окреслено проблеми залучення до інвестиційного процесу власних коштів промислових підприємств за рахунок прибутку, амортизації й податкового кредиту. Наголошено на доцільності нарощування обсягів банківського кредитування, зокрема довгострокового в національній валюті, інвестиційної діяльності високотехнологічних промислових підприємств. Відзначено роль транснаціональних компаній у збільшенні прямих іноземних інвестицій у інноваційний сегмент промисловості України. Обґрунтовано потребу в проведенні активної державної політики з інвестиційного забезпечення неоіндустріалізації країни.

Ключові слова: неоіндустріальний розвиток, основні засоби, капітальні інвестиції, джерело фінансування, кошти.

Рис. 2. Табл. 9. Літ. 19.

Volodymyr Zakharchenko

Dr. Sc. (Economics), Professor, Cherkasy State Technological University, Cherkasy, Ukraine, zakharchenkovn@i.ua

UKRAINE'S NEO-INDUSTRIALIZATION INVESTMENT PROVISION

Abstract. The article discloses the main factors of Ukraine's neo-industrial development, which include reduced industrial production, considerable depreciation of fixed assets, and noncompliance of the industry structure with the demands of the fourth technological revolution. The dynamics of capital investments in the domestic economy, including the industry, is analyzed by sources of financing. The main reasons for the reduction of industrial investments which are financed from the state budget funds are defined. The paper attracts attention to prospective forms of industry-related investment on the basis of strengthening the potential of centralized and local sources of financing in the context of financial decentralization. Issues of attracting investments from own funds from the profits, depreciation and tax credit of various types of activity of industrial enterprises are indicated. The importance of restoration and increase of bank lending (in particular, long-term in national currency) is emphasized. This will help to improve investment activity of industrial enterprises, especially high-tech ones. The role of transnational companies in increasing foreign direct investment in the innovative sector of Ukraine's industry is highlighted. The need for an active state policy on investment provision of the

country's neo-industrialization is grounded. This includes forecasting the prospective structure of investments into Ukraine's industry according to the sources of financing; determination of prior industrial activity for investing; establishing special venture funds in industry 4.0; defining the share of the accumulation fund in the GDP and in the profit of state enterprises; development of public-private partnership in the sphere of industrial investments; strict control over the funds spending on industrial investments from the state and local budgets; using capital investment for purchasing new fixed assets rather than for repairs; increasing the role of the banking sector and international structures in financing industrial investment.

Keywords: neo-industrial development, fixed assets, capital investments, source of financing, funds.

JEL classification: G31, O25.

В. И. Захарченко

доктор економічних наук, професор, професор кафедри фінансов Черкаського державного технологічного університету, Черкаси, Україна

ИНВЕСТИЦИОННОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ НЕОИНДУСТРИАЛИЗАЦИИ УКРАИНЫ

Аннотация. В статье показана необходимость неоиндустриального развития Украины в связи с сокращением объемов промышленного производства, значительным износом основных средств, несоответствием структуры промышленности требованиям четвертой технологической революции. Проанализирована динамика капитальных инвестиций в отечественную экономику, в т. ч. промышленность, по источникам финансирования. Выявлены основные причины уменьшения промышленных инвестиций, финансируемых за счет средств государственного бюджета. Определены перспективные формы инвестирования промышленности на основе укрепления потенциала централизованных и местных источников финансирования в контексте финансовой децентрализации. Обозначены проблемы привлечения к инвестиционному процессу собственных средств промышленных предприятий за счет прибыли, амортизации и налогового кредита. Подчеркнута целесообразность наращивания объемов банковского кредитования, в частности долгосрочного в национальной валюте, инвестиционной деятельности высокотехнологичных промышленных предприятий. Отмечена роль транснациональных компаний в увеличении прямых иностранных инвестиций в инновационный сегмент промышленности Украины. Обоснована необходимость проведения активной государственной политики по инвестиционному обеспечению неоиндустриализации страны.

Ключевые слова: неоиндустриальное развитие, основные средства, капитальные инвестиции, источник финансирования, денежные средства.

Ринкова трансформація української економіки, особливо приватизація, чи не найсильніше вдарила по промисловому сектору. Від тисяч підприємств залишилися тільки остови, а ті, що утрималися “на плаву”, зазнають далеко не найкращих часів. Структурні перекося у вітчизняній промисловості від цього тільки поглибилися: частка видів промислової діяльності (ВПД) старих (I–III) технологічних укладів збільшилася, сучасного (IV) – скоротилася, а новітніх (V–VI) – практично не зростає. Тому небувалого розмаху набув процес деіндустріалізації країни, що несе реальну загрозу

національній безпеці. Для подолання негативних тенденцій у промисловості України необхідно провести її неоіндустріалізацію, котра передбачає відновлення виробництв старих технологічних укладів, продукція яких затребувана ринком, та прискорений розвиток новітніх ВПД: у фарватері четвертої технологічної революції (Industry 4.0), тобто на основі нано-, біо- й інформаційних технологій.

Звичайно, неоіндустріалізація України потребує колосальних інвестиційних ресурсів. Більше того, їх залученню в промисловість перешкоджає ціла низка чинників, таких як російська агресія, друга хвиля світової фінансово-економічної кризи, корупція, макроекономічна нестабільність, нерозвиненість інструментів інвестиційного ринку, недоліки національної нормативно-правової бази тощо. В сукупності вони створюють несприятливий інвестиційний клімат, що, у свою чергу, обумовлює низькі темпи освоєння капітальних інвестицій у промисловості та загалом гальмує процеси неоіндустріалізації.

Питанням інвестиційного забезпечення неоіндустріальної трансформації промислового потенціалу України присвячені праці багатьох учених. Так, М. Г. Чумаченко та О. І. Амоша дійшли висновку, що для відновлення й інноваційного розвитку вітчизняної промисловості потрібно активно використовувати різні джерела інвестицій (із опорою на внутрішні) на основі державного регулювання інвестиційної діяльності [1]. С. В. Захарін виявив і проаналізував основні тенденції інвестиційного забезпечення інноваційно-технологічної діяльності в галузі у період до російської агресії [2]. Тенденції прямого іноземного інвестування в промисловість України у цей період простежили І. Б. Чичкало-Кондрацька й А. А. Корнієнко [3]. Ю. В. Кіндзерський довів, що інвестиційному забезпеченню постіндустріальної структурно-технологічної модернізації промисловості мають передувати створення сприятливих макроекономічних умов та зростання обсягів інвестиційних ресурсів суб'єктів промислової діяльності [4]. Інституційні передумови, проблеми й інструменти інвестиційного забезпечення в розрізі пріоритетних ВПД окреслили О. В. Собкевич, А. В. Шевченко, А. І. Сухоруков, Є. В. Белашов [5]. Велике значення достатнього інвестиційного забезпечення найбільш інноваційних ВПД і великих підприємств, зокрема машинобудування, підкреслила О. І. Клімова [6]. Детальний аналіз зарубіжного й вітчизняного досвіду інвестиційного забезпечення модернізації промисловості, в т. ч. високотехнологічних ВПД, у контексті "сильної" (кейнсіанського типу) державної промислової політики проведено І. А. Шовкун [7; 8]. На необхідності активізації постіндустріальних трансформацій на основі зміцнення банківського сектору, зокрема формування національного банку розвитку, наголошують Н. В. Шемякіна та Г. С. Гориненко [9], а також А. В. Матюшин і О. В. Аборчі [10]. У цих і низці інших публікацій інвестиції розглядаються насамперед як джерело відтворення й нарощування основного капіталу промислових підприємств та ВПД. Водночас у них порівняно незначна увага приділяється ролі різних джерел фінансування капітальних інвестицій у

неоіндустріальному розвитку України, наприклад інвестуванню високотехнологічних ВПД.

Отже, метою статті є аналіз динаміки та виявлення можливостей зміцнення інвестиційного потенціалу промисловості України за рахунок різних джерел фінансування для забезпечення її прискореного неоіндустріального розвитку.

Звичайно, останній потребує великих інвестицій, і передусім капітальних, оскільки вони безпосередньо використовуються для відтворення, нарощування та модернізації основних засобів промисловості. Активна інвестиційна діяльність апріорі дає змогу істотно поліпшити якість вироблюваної продукції, знизити її собівартість і, таким чином, підвищити конкурентоспроможність самої продукції, підприємств-виробників, відповідного регіону та країни загалом.

Потреба в активізації інвестиційної діяльності у вітчизняній промисловості в контексті її індустріалізації зумовлена головним чином зменшенням обсягів промислового виробництва, істотним зносом основних засобів і невідповідністю її структури викликам четвертої технологічної революції. Коротко розглянемо останні.

За роки ринкових перетворень промислове виробництво в Україні найпомітніше скоротилося під час кризи 1998 р. – більш ніж на 50 % порівняно з 1990 р. Щоправда, згодом відбулося певне його поживавлення, й у 2006–2008 рр. воно навіть перевищувало рівень 1990 р. Утім, після кризи 2008–2009 рр. обсяги промислового виробництва у 2009 р. зменшилися до 84 % рівня 1990 р., а в 2015 р., унаслідок російської агресії (анексії Криму та окупації частини Донбасу), – до 76 % (рис. 1). Як бачимо, питання відновлення промислового потенціалу України в контексті її неоіндустріалізації залишається дуже актуальним.

Зрозуміло, що прискорену динаміку відновлення й нарощування цього потенціалу може забезпечити відповідна динаміка капітальних інвестицій, хоча перша й характеризується певним часовим лагом і менш різкими змінами відносно другої (рис. 2).

Якщо у 2012–2014 рр. індекси інвестицій у промисловість скорочувалися доволі швидко, то промислової продукції – повільніше. У 2015 р. індекс капітальних інвестицій почав підвищуватись, однак промислової продукції все ще знижувався. Водночас стрімке зростання індексу капітальних інвестицій у 2016 р. дає підстави сподіватися на прискорення промислового розвитку країни найближчими роками.

На динаміку виробництва в промисловому секторі національної економіки істотно впливає ситуація з реновацією основних засобів: тоді як у розвинутих країнах неоіндустріальна хвиля зумовила різке збільшення частки нових, сучасних основних засобів у їх структурі, в Україні зростає ступінь зносу останніх (табл. 1).

Як бачимо з табл. 1, протягом 2010–2015 рр. стан основних засобів у промисловості України різко погіршився – ступінь їх зносу зріс у 1,3 раза. Це

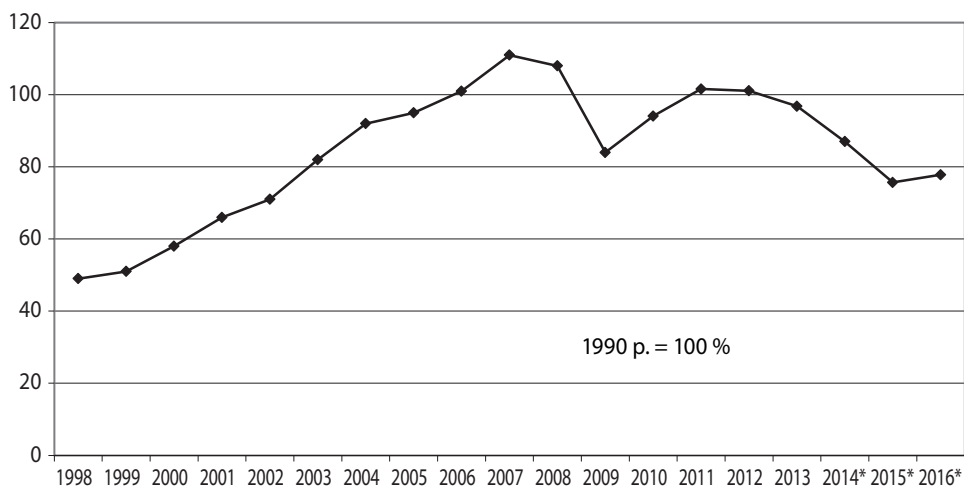

Рис. 1. Динаміка індексів обсягу продукції промисловості України протягом 1998–2016 рр., %

* Без урахування тимчасово окупованої території АР Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

Побудовано за: Моніторинг соціально-економічного розвитку регіонів України за 2009 рік / Мінекономіки України. Київ, 2010. С. 16; Індекси промислової продукції за видами діяльності (2000–2016) / Держ. служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

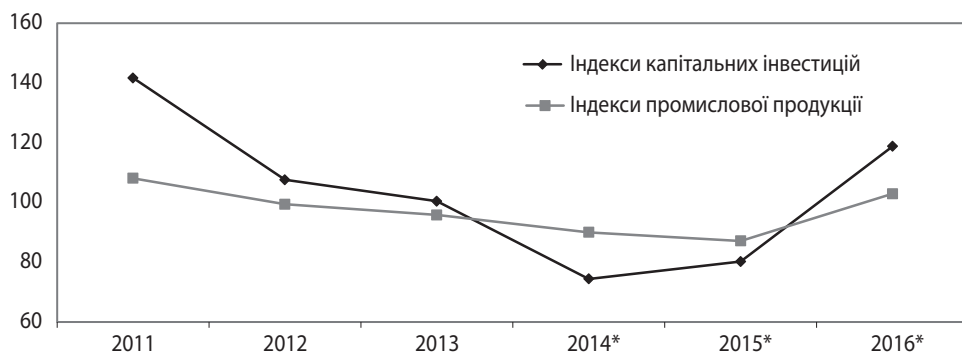

Рис. 2. Динаміка індексів капітальних інвестицій у промисловість та індексів промислової продукції в Україні протягом 2011–2016 рр., % до попереднього року

* Без урахування тимчасово окупованої території АР Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції (для індексів капітальних інвестицій – з IV кв. 2014 р., для індексів промислової продукції – з 2014 р.).

Побудовано за даними Державної служби статистики України про індекси капітальних інвестицій за видами економічної діяльності за відповідні роки; індекси промислової продукції у 2010–2017 рр. (<http://www.ukrstat.gov.ua/>).

Таблиця 1. Динаміка зносу та відновлення основних засобів у промисловості України

Секції промислової діяльності	Ступінь зносу, %			Ступінь відновлення, %			Термін відновлення, років		
	2010	2013	2015*	2010	2013	2015*	2010	2013	2015*
Промисловість загалом	63,8	56,9	76,9	3,68	3,84	1,46	27,2	26,0	68,7
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	47,8	57,1	57,9	7,97	5,39	3,41	12,6	18,6	29,3
Переробна промисловість	67,5	50,1	75,8	3,10	5,62	2,06	32,2	17,8	48,6
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	62,3	61,9	82,6	2,82	1,90	0,43	35,4	52,6	232,5
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	62,3	59,3	62,0	2,82	3,03	2,02	35,4	33,0	49,5

* Без урахування тимчасово окупованої території АР Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

Складено на підставі розрахунків за: Промисловість України у 2007–2010 роках : стат. зб. / за ред. Л. М. Овденко ; відп. за вип. І. С. Петренко. Київ : Держкомстат України, 2011. С. 71, 72, 75; Промисловість України у 2010–2015 роках : стат. зб. / за ред. І. С. Петренко ; відп. за вип. Ю. М. Лосева. Київ : Держстат України, 2016. С. 67, 68, 71.

зумовлено, зокрема, тим, що ступінь відновлення основних засобів досяг критично низького рівня – 1,46 %. Відповідно, термін їх відновлення (за таких темпів) становитиме майже 70 років (для порівняння: в розвинутих країнах він не перевищує 10–12 років) [11, с. 19]. Найскрутніше становище з відтворенням основних засобів склалось у ВПД із постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря. Якщо не вжити кардинальних заходів, їх відновлення за нинішніх темпів у осяжній перспективі є малоімовірним.

В умовах четвертої технологічної революції відповідна структура української промисловості мала б змінюватися швидкими темпами. Орієнтиром можуть слугувати критеріальні вимоги, прийняті 2007 р. у країнах ЄС, згідно з якими неіндустріальна структура національної економіки повинна мати такі частки ВПД різних рівнів: високотехнологічних – 20 %, середньотехнологічних – 30, середньонизькотехнологічних – 20 і низькотехнологічних – 30 % [12, с. 96].

Дані табл. 2 свідчать, що частка високотехнологічних ВПД (V технологічного укладу) є мізерною та зростає дуже повільно. Зазначене спричинене насамперед відсутністю істотних змін на їхню користь у структурі капітальних інвестицій. Ситуація ускладнюється ще й тим, що частка середньотехнологічних ВПД IV технологічного укладу протягом 2012–2016 рр. скоротилася на 5,5 в. п. за часткою реалізованої продукції та на 3,1 в. п. за часткою капітальних інвестицій, котра до того ж є меншою. Натомість частка ВПД III технологічного укладу (низького технологічного рівня) зростає проти 2010 р. як за часткою товарної продукції (на 6,7 в. п.), так і за часткою капі-

Таблиця 2. Динаміка технологічної структури промисловості України протягом 2010–2016 рр. за співвідношеннями реалізованої продукції (РП) і капітальних інвестицій (КІ) видів промислової діяльності різного технологічного рівня, %

Технологічний рівень видів промислової діяльності	Коди за КВЕД-2010	Співвідношення за часткою	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Високий (V технологічний уклад)	С 21, 26	РП	1,4	1,6	1,4	1,5	1,6	1,6	1,8
		КІ	1,4	1,5	1,4	1,3	1,9	2,3	1,9
Середньовисокий (IV технологічний уклад)	С 20, 27–30	РП	11,7	13,2	13,8	11,7	10,0	9,8	8,3
		КІ	11,5	10,2	10,6	9,1	8,5	8,6	7,5
Середньонизький (III технологічний уклад)	В; С 19, 22–25	РП	40,7	39,7	35,7	35,3	35,2	34,7	34,3
		КІ	49,1	47,9	39,9	38,4	42,2	40,3	37,5
Низький (III технологічний уклад)	С 10–18, 31–33; Д; Е	РП	46,2	45,5	49,1	51,5	53,2	53,9	55,6
		КІ	38,0	40,4	48,1	51,2	47,4	48,8	53,1

Примітка. Дані наведені без урахування тимчасово окупованої території АР Крим, м. Севастополя, а за 2014–2016 рр. – також без частини зони проведення антитерористичної операції.

Складено на підставі розрахунків за: Обсяг реалізованої промислової продукції (товарів, послуг) за видами економічної діяльності у 2010–2016 роках / Держ. служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>; Капітальні інвестиції за видами промислової діяльності за 2010–2016 роки / Держ. служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

тальних інвестицій (на 15,1 в. п.), що вказує на серйозні проблеми неоіндустріалізації України в плані її інноваційного спрямування.

Отже, три базових чинники неоіндустріалізації України вказують на необхідність збільшення інвестицій у промисловий сектор як у абсолютному, так і у відносному виразі. Якщо в 2013–2014 рр. частка інвестицій у промисловість перевищувала 40 % їх загального обсягу у вітчизняну економіку, то в 2015–2016 рр. зменшилася до третини, що торкнулося всіх ВПД на рівні секцій за КВЕД-2010 (табл. 3).

Зрозуміло, що зростання обсягів капітальних інвестицій для цілей неоіндустріалізації України слід забезпечувати за рахунок усіх джерел фінансування, тому є сенс проаналізувати зміну їхнього потенціалу за останні роки (табл. 4).

Для аналізу використаємо індекс зміни частки окремих джерел фінансування:

$$I_{3ч} = \sum_{t=2}^T \frac{S_{i0} - S_{it}}{T}, \quad t = \overline{2, T},$$

де S_{i0} , S_{it} – частка i -го джерела фінансування відповідно в базисному періоді/році та в кожному наступному (після базисного) періоді/році; T – кількість періодів/років.

Дані табл. 4 та розрахунки за наведеною формулою вказують на те, що левову частку фінансових ресурсів для інвестиційної діяльності надають

Таблиця 3. Частка освоєних (використаних) капітальних інвестицій у промисловості України, % до загального обсягу

Секції промислової діяльності	2012	2013	2014	2015	2016
Промисловість загалом	36,0	41,1	40,6	33,5	33,3
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	11,6	9,4	9,0	6,9	6,7
Переробна промисловість	14,5	17,3	20,1	17,7	16,8
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	9,9	13,6	11,1	8,4	9,2
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	9,9	0,8	0,4	0,5	0,6

Примітка. Дані за 2014 р. не враховують показники по тимчасово окупованій території АР Крим і м. Севастополю, а за 2015–2016 рр. – також по частині зони проведення антитерористичної операції.

Складено на підставі розрахунків за даними Державної служби статистики України про капітальні інвестиції за видами економічної діяльності за відповідні роки (<http://www.ukrstat.gov.ua/>).

Таблиця 4. Динаміка капітальних інвестицій у економіку України за джерелами фінансування та індекс зміни їхньої частки (Ізч)

Джерела фінансування	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Ізч
<i>У фактичних цінах, млн грн</i>							
Усього	259 932,3	263 727,7	247 891,6	204 061,7	251 154,3	326 163,7	–
Кошти державного бюджету	18 394,6	16 530,9	6 243,5	1 511,2	6 114,5	7 468,9	–
Кошти місцевих бюджетів	8 801,3	8 307,7	7 036,7	5 276,8	12 423,2	23 225,1	–
Власні кошти підприємств і організацій	152 279,1	156 149,3	157 122,0	145 883,7	169 257,9	226 398,9	–
Кредити банків та інші позики	42 324,4	42 526,9	36 650,0	17 992,3	18 299,5	23 249,5	–
Кошти іноземних інвесторів	7 196,1	–	4 009,5	5 536,6	7 834,8	9 416,7	–
Кошти населення на будівництво житла	19 572,9	21 975,1	27 686,2	21 365,6	30 283,2	29 117,9	–
Інші джерела фінансування	11 363,9	18 237,8	9 143,7	6 495,5	6 941,2	7 286,7	–
<i>% до загального обсягу</i>							
Кошти державного бюджету	7,1	6,3	2,5	0,7	2,4	2,3	-4,3
Кошти місцевих бюджетів	3,4	3,2	2,8	2,6	5,0	7,1	0,7
Власні кошти підприємств і організацій	58,6	59,2	63,4	71,5	67,4	69,4	7,6
Кредити банків та інші позики	16,3	16,1	14,8	8,8	7,3	7,1	-5,5
Кошти іноземних інвесторів	2,8	–	1,6	2,7	3,1	2,9	-0,2
Кошти населення на будівництво житла	7,5	8,3	11,2	10,5	12,0	8,9	2,7
Інші джерела фінансування	4,3	6,9	3,7	3,2	2,8	2,3	-0,5

Примітка. Дані за 2014–2016 рр. не враховують показники по тимчасово окупованій території АР Крим та м. Севастополю, а також частину зони проведення антитерористичної операції.

Складено на підставі розрахунків за даними Державної служби статистики України про капітальні інвестиції за джерелами фінансування за відповідні роки (<http://www.ukrstat.gov.ua/>).

підприємства й організації, причому впродовж 2011–2016 рр. їхня частка помітно зросла, як і частка у фінансуванні капітальних інвестицій коштів місцевих бюджетів. З 2013 р. частка останніх перевищила частку коштів державного бюджету, що вказує на результативність процесів фінансової децентралізації. Тенденція зростання частки коштів населення на будівництво житла безпосередньо не стосується фінансування капітальних інвестицій у промисловість, а ось тренди скорочення часток позикових коштів і коштів іноземних інвесторів відіграють велику стимулюючу роль у активізації процесів неоіндустріалізації країни, однак мають негативні значення.

Розглянемо детальніше особливості й перспективи нарощування обсягів капітальних інвестицій у промисловість України в контексті її неоіндустріалізації в розрізі окремих джерел фінансування.

Дані табл. 4 свідчать, що капітальні інвестиції в економіку України, зокрема в промисловість, за рахунок коштів державного бюджету протягом останніх років значно скоротилися, до 2,3 % у 2016 р. Це пов'язано з великим тиском на державні фінанси дефіциту коштів Пенсійного фонду в розмірі 145 млрд грн (станом на 13.07.2017), докапіталізації Приватбанку в обсязі від 116 до 148 млрд грн, державного боргу на рівні 82 % ВВП і законодавчо встановленого на 2017 р. дефіциту держбюджету в розмірі 77,6 млрд грн, або 9,7 % його видатків.

Але навіть у такій складній ситуації інвестування неоіндустріального розвитку країни за рахунок коштів державного бюджету повинне не згортатись, а навпаки, розширюватись. Більше того, воно має відігравати провідну роль у розбудові стратегічно важливих ВПД у розрізі таких його форм:

– державні програми розвитку промисловості, що базуються на Концепції державної промислової політики (2003 р.) та орієнтовані на зміцнення промислового потенціалу країни, задоволення потреб населення, зростання обсягів виробництва й підвищення конкурентоспроможності промислової продукції, такі як програма на 2003–2011 рр., котра була частково реалізована. До речі, концепція чергової програми (на період до 2020 р.) уже схвалена Кабінетом Міністрів України. Передбачається, що вона фінансуватиметься за рахунок коштів держбюджету, виходячи з наявних фінансових ресурсів, а також на засадах державно-приватного партнерства із залученням власних і позикових коштів промислових підприємств;

– програми й проекти регіонального розвитку, які реалізуються за рахунок коштів Державного фонду регіонального розвитку (ДФРР) і наданих ЄС. Згідно з Бюджетним кодексом України (ст. 24-1), ДФРР повинен акумулювати щонайменше 1 % доходів загального фонду державного бюджету. За рахунок коштів ДФРР мають реалізовуватись і проекти неоіндустріального розвитку, наприклад щодо створення індустріального парку “Свема” в м. Шостці Сумської області з обсягом фінансування (за даними ДФРР) понад 4 млн грн. Кошти, що надійшли від ЄС відповідно до Угоди між Урядом України та Європейською комісією про фінансування Програми підтримки секторальної політики – Підтримки регіональної політики України за програмою

3511650 “Реалізація програм допомоги Європейського Союзу” від 27.11.2014, у сумі 652,5 млн грн відповідно до ч. 6 ст. 23 Бюджетного кодексу України передані постановою Кабінету Міністрів України “Деякі питання фінансування програм та проектів регіонального розвитку” від 16.11.2016 № 827 до спеціального фонду державного бюджету Міністерству регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства для підтримки реалізації реформ у сфері регіонального розвитку, в т. ч. промислового, і сприяння децентралізації влади. Цією ж постановою затверджено Порядок використання коштів від ЄС та Порядок відбору проектів регіонального розвитку;

- субвенції на виконання інвестиційних проектів, котрі слід розглядати як міжбюджетні трансферти, призначені для реалізації інвестиційних проектів державної ваги;

- бюджетні кредити, тобто кредити державним підприємствам за рахунок коштів держбюджету на платній (поворотній) основі, але за меншим процентом і на довший термін порівняно з комерційними кредитами;

- спільне інвестування – варіант державно-приватного партнерства, яке може виступати у формі реалізації спільного проекту, концесії, державного лізингу тощо.

Пропорції між різними формами бюджетного інвестування промисловості мають встановлюватися залежно від пріоритетів державної інвестиційної політики, й насамперед щодо неоіндустріалізації країни на інноваційних засадах.

Щоб наростити інвестиційний потенціал неоіндустріалізації за рахунок коштів держбюджету, необхідно насамперед збільшити обсяги надходжень до нього. Оскільки державний бюджет більш ніж на 90 % формується за рахунок податків, головним напрямом зміцнення інвестиційного потенціалу вітчизняної промисловості за рахунок централізованих джерел є примноження обсягів податкових надходжень, але не на основі посилення податкового тиску на суб'єкти господарської діяльності, котрий і так є доволі високим, а шляхом детінізації, зокрема деофшоризації, українського бізнесу.

Важливим джерелом поповнення держбюджету є також приватизація, звісно, за умови верховенства інтересів держави, а не олігархічних кланів. Варто враховувати також ту обставину, що кошти, отримані від приватизації, найчастіше спрямовуються на поточні, а не інвестиційні потреби, котрі задовольняються, як правило, за залишковим принципом. Стосовно інвестиційних зобов'язань власників приватизованих підприємств слід зазначити, що вони зазвичай сповна не виконуються.

Подібне може повторитися й у разі приватизації землі, якщо буде реалізовано урядовий проект земельної реформи, котра передбачає відкриття вільного ринку землі з неістотними обмеженнями. Щоб уникнути цього, краще реалізувати проект ринку прав на оренду земельних ділянок – це даватиме державі вічне джерело надходжень до бюджету, які можуть бути використані також для інвестування неоіндустріалізації країни.

Додаткові кошти на окреслені потреби можуть з'явитись і у зв'язку з оптимізацією бюджетних витрат та детінізацією економіки, зокрема внаслідок реформи тендерного процесу у сфері державних закупівель, що передбачає використання електронної системи ProZorro.

Останніми роками стрімко зростає інвестиційний потенціал неоіндустріалізації країни за рахунок коштів місцевих бюджетів, великою мірою у зв'язку з фінансовою децентралізацією. У 2015 р. він більш ніж удвічі перевищив рівень 2014 р., а в 2016 р. – майже вдвічі рівень 2015 р. І є всі підстави вважати, що ця тенденція збережеться.

Кошти місцевих бюджетів як промислові інвестиції (з бюджетів розвитку) являють собою переважно капітальні трансферти комунальним підприємствам (із тепло- й водопостачання, водовідведення, переробки сміття тощо) на відновлення, нарощування та модернізацію їхніх основних засобів. Із метою збільшення бюджетів розвитку, а отже, додаткових коштів для промислових інвестицій, потрібно розширити джерела їх формування, котрими, згідно зі ст. 71 Бюджетного кодексу України можуть стати додаткові надходження за рахунок податків на нерухоме майно, коштів від продажу земельних ділянок несільськогосподарського призначення, капітальних трансфертів (субвенцій) із інших бюджетів, місцевих запозичень, коштів з інших частин місцевих бюджетів, відрахування від акцизів. Водночас переведення у 2015 р. частини коштів, які раніше надходили до спеціального фонду місцевих бюджетів і, відповідно, до бюджетів розвитку за рахунок екологічного податку, податку на нерухоме майно та єдиного податку, до загального фонду знижує інвестиційний потенціал промисловості.

З переходом до ринкових відносин основу інвестиційного потенціалу неоіндустріалізації країни становлять не кошти держбюджету, а власні кошти промислових підприємств. І хоча обсяги інвестицій за їх рахунок у 2014 р. (унаслідок розгортання військових дій на Донбасі та обвалу гривні) скоротилися в абсолютному виразі, вони й надалі визначатимуть тренд неоіндустріального розвитку країни. Для інвестиційних цілей підприємства акумулюють кошти, одержані з прибутку (розподіленого у фонд розвитку виробництва), амортизації та податкового кредиту. Ці кошти витрачаються переважно на переоснащення матеріально-технічної бази підприємств та впровадження новітніх технологій.

Найнадійнішим джерелом генерування власних інвестиційних ресурсів для промислових підприємств є їхня прибуткова діяльність. Вона дає змогу спрямовувати значну частину коштів на капітальні інвестиції та є вагомим аргументом для кредитних корпорацій щодо залучення їхніх ресурсів на інвестиційні потреби. У зв'язку з цим підкреслимо, що у 2011–2016 рр. спостерігалася нестійка тенденція зростання частки прибуткових підприємств. Якщо у 2011 р. їхня частка дорівнювала 60,8 %, то в 2015 р. – 72,6 %. Однак у 2016 р. у категорії великих і середніх підприємств їхня частка становила тільки 64,9 %.

У 2016 р. серед секцій промислової діяльності (за КВЕД-2010) найбільшу частку прибуткових підприємств мала переробна промисловість (74,6 %), найменшу – постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря (54 %), а серед розділів промислової діяльності найбільшу – виробництво машин і устаткування, не віднесених до інших груп (78,5 %), найменшу – виробництво коксу та продуктів нафтопереробки (61,1 %).

Точніше інвестиційні можливості ВПД різних технологічних рівнів за рахунок прибуткової діяльності підприємств відображає співвідношення їхніх часток за фінансовим результатом підприємств, котрі отримали чистий прибуток, та обсяг реалізованої продукції (табл. 5). Як бачимо, найкращі можливості для використання прибутку на інвестиційні цілі є у підприємств високотехнологічних ВПД (V технологічного укладу). Загалом простежується тенденція зростання інвестиційного потенціалу підприємств вищого технологічного рівня. Той факт, що ВПД IV технологічного укладу не вписуються в загальну картину, пояснюється тривалими зупинками в роботі підприємств з випуску азотних добрив компанії OSTCHEM Д. Фірташа через судові тяжби з Укртрансгазом.

Інвестиційний потенціал ВПД від прибутку підприємств тісно корелює з рентабельністю їхньої операційної діяльності. В тих ВПД, де збитки від діяльності підприємств перевищують прибутки (виробництво хімічних речовин і хімічної продукції, виробництво коксу та продуктів нафтопереробки), гостро стоїть питання відновлення рентабельності виробництва або переливу капіталу в інші види діяльності.

Варто також мати на увазі, що швидко отримати прибутки від вкладення інвестицій у основні засоби підприємств із тривалим циклом виробництва, наприклад машинобудівних, не можливо, тому для приватних підприємців такі інвестиції є не дуже привабливими. Відповідно, ще неохоче вони погоджуються на їх реінвестування (повторне, додаткове інвестування).

Важливим внутрішнім джерелом фінансування капітальних інвестицій для промислових підприємств є амортизаційні відрахування. Як свідчать статистичні дані, останніми роками обсяги амортизаційних відрахувань у промисловості України майже зрівнялися з обсягами капітальних інвестицій (табл. 6). Однак це не означає, що всі амортизаційні відрахування спрямовуються на інвестиційні цілі. У структурі власних коштів вітчизняних підприємств, які використовуються на капітальні інвестиції, амортизаційні відрахування не перевищують 14 % [13].

Чим тоді викликана незацікавленість власників і менеджерів промислових підприємств у оновленні основних засобів? Перша причина полягає в тому, що методологія індексації та переоцінки останніх сприяє збільшенню обсягів амортизації, а отже, зменшенню бази оподаткування; друга – у відсутності жорсткого державного контролю цільового використання амортизаційних коштів, котрий, безперечно, слід посилити.

Одним із найефективніших методів стимулювання інвестиційної діяльності підприємств є запровадження пільгових норм амортизаційних відра-

Таблиця 5. Фінансові результати діяльності підприємств за видами промислової діяльності різних технологічних рівнів

Види промислової діяльності за технологічним укладом (ТУ)	Частка ВПД за фінансовим результатом підприємств, що отримали чистий прибуток, %			Частка ВПД за фінансовим результатом підприємств, які отримали чистий прибуток, до їх частки за обсягом реалізованої продукції, %			Рентабельність операційної діяльності підприємств, %		
	2011	2015	2016	2011	2015	2016	2011	2015	2016
Промисловість загалом	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	4,7	0,9	4,2
у т. ч. переробна	45,8	72,2	54,7	70,1	112,6	83,1	2,9	0,7	3,2
Високотехнологічні (V ТУ)	2,4	4,4	3,5	150,0	275,0	194,4	13,6	13,3	14,6
Виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів	0,8	2,9	2,5	114,3	263,6	208,3	13,2	17,2	15,7
Виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції	1,6	1,5	1,0	177,8	300,0	166,7	13,8	6,3	12,5
Середньотехнологічні (IV ТУ)	16,3	19,1	11,0	123,5	194,9	132,5	6,3	-4,6	0,1
Виробництво хімічних речовин і хімічної продукції	2,0	3,4	1,9	50,0	89,5	67,9	0,2	-14,9	-12,7
Виробництво електричного устаткування	0,9	1,8	1,2	69,2	138,5	100,0	4,1	-1,5	7,0
Виробництво машин і устаткування, не віднесені до інших груп	3,1	6,5	3,5	106,9	270,8	152,2	5,6	3,2	7,8
Виробництво автотранспортних засобів, причепів і навіпричепів та інших транспортних засобів	10,3	7,4	4,4	206,0	321,7	220,0	12,1	5,5	6,5
Середньонизькотехнологічні (III ТУ)	48,6	34,2	50,7	122,4	98,6	147,8	4,8	1,6	7,4
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	37,2	17,5	32,4	338,2	162,0	289,3	17,3	6,4	16,7
Виробництво коксу та продуктів нафтопереробки	0,5	1,7	1,1	8,3	50,0	34,4	-1,3	-3,7	-3,8
Виробництво гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції	2,6	4,5	4,8	61,9	93,8	96,0	3,1	-2,3	4,5
Металургійне виробництво, виробництво готових металевих виробів, окрім машин і устаткування	8,3	10,5	12,4	44,9	66,9	83,2	0,1	0,7	4,2
Низькотехнологічні (III ТУ)	32,7	42,3	34,8	71,9	78,5	62,6	4,1	1,4	2,6
Виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів	11,9	22,6	15,2	71,7	100,9	70,4	4,2	3,0	3,5

Закінчення табл. 5

Види промислової діяльності за технологічним укладом (ТУ)	Частка ВВП за фінансовим результатом підприємств, що отримали чистий прибуток, %			Частка ВВП за фінансовим результатом підприємств, які отримали чистий прибуток, до їх частки за обсягом реалізованої продукції, %			Рентабельність операційної діяльності підприємств, %		
	2011	2015	2016	2011	2015	2016	2011	2015	2016
	Текстильне виробництво, виготовлення одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів	0,5	2,1	1,4	71,4	210,0	155,6	3,8	7,7
Виготовлення виробів із деревини, виробництво паперу та поліграфічна діяльність	1,6	4,4	3,6	66,7	129,4	109,1	4,4	6,6	8,6
Виробництво меблів, іншої продукції; ремонт і монтаж машин та устаткування	1,7	2,9	1,8	81,0	145,0	90,0	3,7	1,0	-3,9
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	16,7	9,7	12,5	75,2	40,6	46,8	4,5	-0,8	2,1
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	0,3	0,6	0,3	20,0	50,0	27,3	-6,7	-5,7	-8,0

Примітка. Дані за 2015–2016 рр. не враховують показники по тимчасово окупованій території АР Крим та м. Севастополь, а також по частині зони проведення антитерористичної операції.

Складено на підставі розрахунків за даними Державної служби статистики України про чистий прибуток (збиток) підприємств за видами промислової діяльності за відповідні роки, рентабельність операційної діяльності підприємств за видами промислової діяльності за відповідні роки (<http://www.ukrstat.gov.ua/>).

Таблиця 6. Співвідношення обсягів амортизаційних відрахувань та обсягів інвестицій у промисловості України у 2010–2015 рр.

Показник	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Обсяг амортизаційних відрахувань, млн грн	38 813,3	44 666,0	62 509,2	68 176,9	71 833,9	80 332,1
Обсяг інвестицій, млн грн	52 046,2	85 386,0	95 218,5	101 858,3	82 743,8	84 168,0
Співвідношення обсягів, %	74,6	52,3	65,6	66,9	86,8	95,4

Примітка. Дані за 2014–2015 рр. не враховують показники по тимчасово окупованій території АР Крим та м. Севастополю, а також по частині зони проведення антитерористичної операції.

Складено на підставі розрахунків за: Діяльність суб'єктів господарювання 2011 : стат. зб. / за ред. І. М. Жук ; відп. за вип. М. С. Кузнецова. Київ : Держстат України, 2012. С. 97; Діяльність суб'єктів господарювання 2015 : стат. зб. / за ред. М. С. Кузнецової ; відп. за вип. О. М. Колпакова. Київ : Держстат України, 2016. С. 80; Капітальні інвестиції за видами промислової діяльності за відповідні роки / Держ. служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

хувань, зокрема для прискореної амортизації. В окремих країнах її норма перевищує 100 %, а в Японії – навіть 200 %. У Великобританії для малих підприємств передбачено вищий рівень норм амортизації, ніж для великих, в Росії застосовується такий різновид податкової пільги, як амортизаційна премія, що передбачає списання на витрати певного відсотка первісної вартості основних фондів [13].

В Україні для основних засобів четвертої групи (машини та обладнання), відповідно до пп. 138.3.3 п. 138.3 ст. 138 Податкового кодексу України, мінімально допустимий строк амортизації становить п'ять років. Однак згідно із Законом “Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо покращення інвестиційного клімату в Україні” від 21.12.2016 № 1797-VIII платник податку на прибуток має право на прискорену амортизацію таких засобів із використанням мінімально допустимого строку амортизації, що дорівнює двом рокам, але за умови, що вони з 1 січня 2017 р. до 31 грудня 2018 р. застосовуватимуться на території України у власній господарській діяльності.

Окрім того, підприємства для інвестиційних цілей використовують, що правда в обмежених обсягах, кошти, виручені від випуску цінних паперів. Надходження від емісії простих і привілейованих акцій, котрі розміщуються серед юридичних і фізичних осіб, витрачаються на фінансування великих інвестиційних проектів із чималими термінами окупності інвестицій, у т. ч. на будівництво нових підприємств, на що (без застави) майже неможливо отримати банківський кредит. Проте в умовах України емісія акцій частіше використовується для отримання або перерозподілу права власності на промислові об'єкти, ніж на інвестиційні цілі.

Якщо кошти промислових підприємств від випуску й реалізації акцій відносяться до власних, то від випуску та реалізації облігацій – до залучених. Стосовно облігацій слід зауважити, що, зважаючи на обмежені терміни їх дії,

інвестиційне призначення таких цінних паперів не гарантується. Після емісії облігацій, так само як і акцій, а також операцій РЕПО, котрі передбачають зворотний викуп цінних паперів, виручені кошти цілком можуть бути використані не на інвестиційні цілі, а на поповнення оборотних засобів підприємств. Більше гарантій щодо інвестиційного спрямування облігацій дає андеррайтинг, який широко практикується за кордоном, оскільки передбачає викуп таких цінних паперів спеціалізованими інвестиційними банками.

Подвійне зменшення обсягів банківського кредитування інвестиційної діяльності промислових підприємств із боку українських фінансових установ у 2014 р. і повільне нарощування впродовж наступних років аж ніяк не сприяє неоіндустріальному розвитку країни. У 2016 р. сума вільної ліквідності в банківському секторі становила близько 100 млрд грн. Є дві основні причини того, чому банки не кредитують промисловість у значних обсягах [14].

Перша причина – це високі процентні ставки комерційних банків, зумовлені нестійкістю національної грошово-кредитної системи й, відповідно, високою обліковою ставкою НБУ (16 % на кінець 2016 р. і 12,5 % на 7 липня 2017 р.). До речі, в розвинутих країнах процентна ставка центральних банків коливається близько нуля (у США – 1,25 % на 14.06.2017, в єврозоні – 0 % на 10.03.2016, у Японії – -0,1 % на 29.01.2016) [15]. За такої облікової ставки НБУ не дивно, що у 2016 р. середньозважена ставка комерційних банків в Україні за короткостроковими (до одного року) кредитами дорівнювала 17,2 %, а за довгостроковими – 23,8 % [16, с. 75]. У цій ситуації промислові підприємства можуть використовувати банківські кредити лише для фінансування проектів із високою нормою прибутковості (понад ставку позичкового процента). Отже, банківське кредитування в Україні слугує ринковим регулятором розподілу й перерозподілу капіталу на користь не всіх, а тільки найприбутковіших ВПД. Окрім того, більшість позик промисловим підприємствам є короткостроковими. На довгострокові інвестиційні кредити, за даними НБУ, припадає лише 14,1 %, в т. ч. 23,3 % в національній валюті. Цікаво, що підприємствам високотехнологічних ВПД надаються переважно короткострокові кредити. А найбільшу частку довгострокових кредитів (і водночас найменшу в національній валюті) мають підприємства середньотехнологічних ВПД (табл. 7).

Друга причина – низький рівень довіри між банками й промисловими підприємствами як їхніми клієнтами. З одного боку, є підприємства, які об'єктивно не можуть повернути кредити, при цьому чимало спроможних підприємств шукають шляхи, аби не робити цього. Відповідно, частка непрацюючих кредитів (заборгованість, котра не погашається позичальниками відповідно до початкових умов договору), наданих комерційними банками корпоративному сектору, до якого належать і промислові підприємства, залишається високою – 56,6 % за даними НБУ на 01 червня 2017 р. Через високі кредитні ризики банки обмежують розміри кредитів, збільшують процентні ставки, потребують високоліквідної застави або ж інвестують вільні

Таблиця 7. Кредити, надані фінансовими корпораціями промисловим підприємствам, за видами діяльності різних технологічних рівнів та строками погашення й у національній валюті на кінець травня 2017 р.

Види промислової діяльності за технологічним укладом (ТУ)	Усього		У тому числі за строками					
	млн грн	%	%					
			до 1 року	1-5 років	понад 5 років	до 1 року	1-5 років	понад 5 років
Промисловість загалом	250 465	100,0	42,5	43,4	14,1	39,4	19,0	23,3
у т. ч. переробна	196 133	78,3	41,8	44,5	13,7	37,6	19,4	28,5
Високотехнологічні (V ТУ)	1 940	0,8	76,9	20,0	3,1	30,3	23,7	61,1
Виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів	1 226	0,5	79,4	16,6	4,0	16,3	40,2	57,8
Виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції	714	0,3	72,6	25,9	1,5	56,6	5,5	76,3
Середньотехнологічні (IV ТУ)	62 923	25,1	50,1	27,3	22,6	15,4	19,4	14,4
Виробництво хімічних речовин і хімічної продукції	19 590	7,8	20,1	30,9	49,0	15,0	6,6	7,1
Виробництво електричного устаткування	14 557	5,8	59,7	39,3	1,0	10,3	5,1	3,7
Виробництво машин і устаткування, не віднесених до інших груп	15 492	6,2	74,5	16,8	8,7	15,6	22,8	8,7
Виробництво автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів та інших транспортних засобів	13 283	5,3	55,4	20,9	23,6	21,4	73,5	39,4
Середньонизькотехнологічні (III ТУ)	65 750	26,2	35,3	54,0	10,6	39,0	11,1	32,1
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	10 308	4,1	40,0	51,6	8,4	71,0	21,2	42,4
Виробництво коксу та продуктів нафтопереробки	1 681	0,7	42,7	57,2	0,2	28,7	7,3	100,0
Виробництво гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції	16 369	6,5	29,7	46,8	23,5	50,3	21,0	39,5
Металургічне виробництво, виробництво готових металевих виробів, окрім машин і устаткування	37 392	14,9	36,1	57,8	6,1	25,6	5,3	15,6
Низькотехнологічні (III ТУ)	119 851	47,9	41,9	46,4	11,7	54,9	23,9	27,9
Виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів	65 394	26,1	37,9	55,2	7,0	69,0	25,8	69,4
Текстильне виробництво, виготовлення одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів	1 140	0,5	29,6	61,5	8,8	72,0	49,3	23,4

Закінчення табл. 7

Види промислової діяльності за технологічним укладом (ТУ)	Усього		У тому числі за строками					
	млн грн	%	%					
			до 1 року	1-5 років	понад 5 років	до 1 року	1-5 років	понад 5 років
Виготовлення виробів із деревини, виробництво паперу та поліграфічна діяльність	6 478	2,6	40,4	31,8	27,7	61,4	44,4	28,1
Виробництво меблів, іншої продукції; ремонт і монтаж машин та устаткування	2 815	1,1	72,7	25,8	1,5	21,2	20,7	32,6
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	41 721	16,7	47,7	34,6	17,7	39,8	13,5	2,5
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	2 303	0,9	25,5	70,1	17,0	46,0	36,0	2,2

Примітка. Дані таблиці не враховують показники по тимчасово окупованій території АР Крим та м. Севастополь, а також по частині зони проведень антитерористичної операції.

Складено на підставі розрахунків за: Кредити, надані депозитними корпораціями (крім Національного банку України) / Нац. банк України. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=27843415&cat_id=44578#1.

кошти в низькоризикові облігації внутрішньої державної позики та депозитні сертифікати НБУ, а також у цінні папери. З другого боку, промисловим підприємствам (як вкладникам, так і потенційним позичальникам) в умовах нестабільності в банківській системі та зниження ділової активності краще виводити свої кошти в небанківський чи навіть офшорний сегмент. Загалом же цю ситуацію може виправити поліпшення фінансового стану й промислового, й банківського секторів та утвердження принципів справедливого судочинства.

Спрямування більших обсягів заощаджень населення на потреби неоіндустріалізації країни поки що не має міцного підґрунтя через падіння довіри до банківських установ і нерозвиненість фондового ринку. На сьогодні реальним джерелом фінансування промислових інвестицій є фінансовий лізинг. У 2016 р. вартість відповідних чинних договорів у добувній промисловості становила 1,6 млрд грн, харчовій – 0,43, хімічній – 0,13 млрд грн [17].

У моделі інвестиційного забезпечення неоіндустріалізації країни, що наразі формується, велике значення надається коштам іноземних інвесторів. Хоча частка цих коштів у джерелах фінансування капітальних інвестицій у промисловість залишається неістотною, вони відіграють визначальну роль у її розвитку. Іноземні інвестиції, передусім прямі довгострокові, активізують процеси трансферу інновацій, підвищують якість продукції, продуктивність праці, а також конкурентоспроможність промислових підприємств і промислового сектору загалом. Іноземні фінансові вливання сприяють капіталізації фондового ринку та зміцненню банківського сектору, не призводячи до зростання зовнішньої заборгованості країни. Це особливо важливо в період економічної рецесії, коли ускладнюється доступ вітчизняних фінансових і промислових корпорацій до світових ринків капіталу.

Основними способами отримання іноземних довгострокових інвестицій у промисловість України є: пряме валютне інвестування, створення підприємств із іноземними інвестиціями, емісія євроакцій і єврооблігацій, відкриття кредитної лінії, процентні й валютні свопи (обмін національними валютами між компаніями), опціони. Джерелами короткотермінового іноземного інвестування виступають короткострокові банківські позики, векселі, коносаменти, кредитний лист (акредитив), цільові фонди та кредити міжнародних фінансових організацій, зокрема МВФ.

Обов'язковими умовами для припливу прямих іноземних інвестицій (ПІІ) в Україну в певний ВПД є: достатнє забезпечення ресурсами (природними, трудовими тощо), можливість організації виробництва та досягнення конкурентних переваг на міжнародних ринках, значна місткість внутрішнього ринку на продукцію цього виду діяльності. До факторів, котрі стримують приплив ПІІ, належать: військові дії на Сході України, корупція, макроекономічна нестабільність, складність процедур інвестування тощо. Про погіршення інвестиційного клімату в нашій державі свідчить і зниження міжнародних індексів її інвестиційної привабливості [18].

Фактичне становище із залученням ПІІ в Україну за ВПД різних технологічних рівнів відображене в табл. 8. Як бачимо, обсяг ПІІ у вітчизняну промисловість на кінець 2016 р. становив лише 58 % рівня початку 2010 р. Щоправда, за цей час на 5,4 в. п. (з 10,6 до 16 %) зросла їхня частка у високо-й середньотехнологічній ВПД. Основними реципієнтами ПІІ серед цих видів діяльності є машинобудування та виробництво хімічних речовин і хімічної продукції, понад чверть ПІІ акумулює харчова промисловість. А найкращу динаміку ПІІ має постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря.

У НБУ очікують, що приплив ПІІ в Україну у 2017 р. становитиме 1 млрд дол. США, а в наступному році – 2,2 млрд дол. [19]. Однак ця сума не є вагомою; крім того, якщо частка промисловості в обсягах ПІІ залишиться на рівні кінця 2016 р. (25,4 %), то це ще менше – орієнтовно 250 і 635 млн дол. відповідно. Але навіть за незначних обсягів ПІІ важливо, щоб вони якомога більше залучалися в новітні ВПД, особливо машинобудівні, динаміка котрих є негативною, хоча їхня частка в загальному обсязі за 2010–2016 рр. трохи зросла.

Додаткові обсяги ПІІ в промисловість реально можна забезпечити за рахунок розширення співпраці з транснаціональними корпораціями (ТНК), зокрема з тими, що мають активи в Україні (табл. 9). Необхідно стимулювати інвестиційну діяльність ТНК у новітніх ВПД.

Отже, щоб вийти на стійкий тренд неоіндустріального розвитку, наша держава повинна проводити активну політику залучення в промисловість додаткових інвестиційних ресурсів за рахунок внутрішніх і зовнішніх джерел за такими основними напрямками:

1) прогнозування перспективної структури інвестицій у промисловість країни та регіонів за джерелами фінансування, яка передбачатиме збільшення частки коштів державного й місцевих бюджетів, а також фінансових установ та іноземних інвесторів;

2) визначення пріоритетних для інвестування ВПД, причому з регіональною прив'язкою. Так, у Донецько-Придніпровському регіоні чималі інвестиції слід спрямувати на реконструкцію шахт, металургійних і хімічних виробництв, у т. ч. тих, що постраждали внаслідок військових дій, а також на створення найсучасніших виробництв, котрі базуються на принципах цифрового виробництва (Industry 4.0) та промислового інтернету речей (Industrial Internet of Things);

3) створення спеціальних венчурних фондів у сфері Industry 4.0 із частковим страхуванням ризиків їхньої діяльності за рахунок бюджетних коштів;

4) встановлення державою частки фонду нагромадження у ВВП, а для державних підприємств – норми прибутку, призначеного для формування внутрішнього інвестиційного фонду. Ці нормативи повинні бути достатніми для забезпечення національної безпеки та фінансування капітальних вкладень у стратегічно важливі й пріоритетні ВПД (у рамках реалізації державних програм і конкретних інвестиційних проектів);

Таблиця 8. Динаміка прямих іноземних інвестицій в Україну за видами промислової діяльності різних технологічних рівнів

Види промислової діяльності за технологічним укладом (ТУ)	На 01.01.2010		У % до ПІ на 01.01.2010				На 31.12.2016	
	млн дол. США	%	на 01.01.2014	на 01.01.2015	на 01.01.2016	на 31.12.2016	млн дол. США	%
Промисловість загалом	16 473,7	100,0	107,3	75,4	60,1	58,0	9 550,2	100,0
у т. ч. переробна	13 701,8	83,2	87,6	64,2	55,0	55,4	7 594,3	79,5
Високо- й середньотехнологічні (V і IV ТУ)	1 751,9	10,6	139,0	100,5	86,0	87,0	1 523,6	16,0
Виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів	40,7	0,2	176,2	121,6	111,8	125,1	50,9	0,5
Виробництво хімічних речовин і хімічної продукції	686,5	4,2	174,2	126,7	99,0	93,8	644,2	6,7
Машинобудування	1 024,7	6,2	114,0	82,1	76,3	80,9	828,5	8,7
Середньонизькотехнологічні (III ТУ)	11 839,5	71,9	87,7	55,9	39,4	35,8	4 234,2	44,3
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	2 565,6	15,6	195,1	121,9	72,8	59,4	1 524,5	16,0
Виробництво коксу та продуктів нафтопереробки	638,3	3,9	85,5	20,2	29,6	27,7	176,6	1,8
Виробництво гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції	1 200,8	7,3	123,6	98,2	89,9	86,2	1 035,2	10,8
Металургійне виробництво, виробництво готових металевих виробів, окрім машин і устаткування	7 434,8	45,1	45,1	29,3	20,6	20,1	1 497,9	15,7
Низькотехнологічні (III ТУ)	2 882,3	17,5	168,5	140,3	129,0	131,6	3 792,5	39,7
Виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів	1 909,9	11,6	169,0	141,7	126,7	133,6	2 550,9	26,7
Текстильне виробництво, виготовлення одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів	165,5	1,0	81,1	76,9	70,6	68,8	113,8	1,2
Виготовлення виробів із деревини, виробництво паперу та поліграфічна діяльність	443,1	2,7	120,4	103,5	90,4	92,1	408,3	4,3
Виробництво меблів, іншої продукції; ремонт і монтаж машин та устаткування	157,6	1,0	183,1	161,7	182,2	182,8	288,1	3,0
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	127,7	0,8	464,7	322,9	343,0	296,5	378,6	4,0
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	78,5	0,5	100,5	106,0	70,2	67,3	52,8	0,6

Примітка. Дані наведені без урахування тимчасово окупованої території АР Крим і м. Севастополя, а за 2014–2016 рр. – також без частини зони проведення антитерористичної операції.

Складено на підставі розрахунків за: Прямі інвестиції (акціонерний капітал) в економіці України за видами економічної діяльності / Держ. служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

Таблиця 9. Транснаціональні корпорації, які мають найбільші обсяги інвестицій у промисловість України, 2014 р.

Корпорація	Країна	Види промислової діяльності	Обсяги вкладень, млн грн
McDonald's Corporation	США	Харчова промисловість	198,3
Nestlé S. A.	Швейцарія		178,5
British American Tobacco	Великобританія	Тютюнова промисловість	166,8
British Petroleum		Нафтогазова промисловість	142,6
Procter&Gamble	США	Хімічна промисловість	135,1
Shell	Нідерланди	Нафтогазова промисловість	124,9
Coca-Cola	США	Харчова промисловість	121,0
Unilever	Великобританія, Нідерланди	Харчова промисловість та побутова хімія	115,5
PepsiCo	США	Харчова промисловість	112,3

Джерело: 200 крупнейших компаний Украины / Forbes.UA. URL: <http://forbes.ua/ratings/2>.

5) деофшоризація українського бізнесу та розвиток державно-приватного партнерства у сфері промислових інвестицій;

6) жорсткий контроль витрачання коштів на промислові інвестиції з державного й місцевих бюджетів (із висвітленням результатів перевірок у мережі Інтернет);

7) спрямування капітальних інвестицій не так на ремонт, як на придбання нових основних засобів, що має забезпечити впровадження сировино- та енергозберігаючих і екобезпечних технологій. При цьому навіть на збиткових промислових підприємствах амортизаційні нарахування, зокрема на умовах прискореної амортизації, мають використовуватися виключно на відновлення й розвиток виробництва;

8) посилення ролі банківського сектору у фінансуванні інвестиційних проектів у промисловості, в т. ч. на підприємствах високотехнологічних ВПД, на основі стабілізації курсу гривні, зниження рівня інфляції, підвищення довіри між банками й промисловими підприємствами; ініціювання створення державного банку реконструкції та розвитку;

9) створення сприятливого інвестиційного клімату в Україні й регіонах на основі вдосконалення законодавчої бази; підвищення інвестиційної привабливості підприємств промислового сектору за рахунок їх державної підтримки (пільгового кредитування та оподаткування, збільшення обсягів державного замовлення на промислову продукцію, зокрема інноваційну й військового призначення);

10) поглиблення співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями, наприклад Європейським банком реконструкції та розвитку, щодо реалізації програм і проектів неоіндустріального розвитку України.

Підсумовуючи викладене, доходимо таких висновків. Неоіндустріальний розвиток України, продиктований скороченням обсягів промислового виробництва, істотним зносом основних засобів, невідповідністю структури промисловості вимогам четвертої технологічної революції, потребує чималих інвестиційних ресурсів. Аналіз динаміки капітальних інвестицій у вітчизняну економіку, зокрема в її промисловість, за джерелами фінансування виявив низку доволі стійких тенденцій. Так, останніми роками обсяги промислових інвестицій, що фінансуються за рахунок коштів держбюджету, помітно скоротилися через дефіцит останнього, великий державний борг тощо. Але навіть у таких несприятливих умовах кошти держбюджету як промислові інвестиції повинні використовуватись у значно більших обсягах. Це можна забезпечити за рахунок таких форм інвестування, як державні програми розвитку промисловості, програми та проекти регіонального розвитку, субвенції на виконання інвестиційних проектів, бюджетні кредити, спільне (з бізнесом) інвестування. На тлі фінансової децентралізації інвестиційні можливості промисловості мають істотно зрости також за рахунок коштів місцевих бюджетів, особливо в галузі тепло- й водопостачання. Зниженню обсягів залучення в інвестиційний процес власних коштів промислових підприємств можна запобігти шляхом примноження прибутку, амортизаційних відрахувань і податкового кредиту, передусім у високотехнологічних, найрентабельніших ВПД. Для відновлення та нарощування обсягів довгострокового, в т. ч. у національній валюті, банківського кредитування інвестиційної діяльності промислових підприємств, насамперед високотехнологічних ВПД, важливо зміцнити гривню, знизити рівень інфляції та підвищити рівень довіри між суб'єктами банківського й промислових секторів. У неоіндустріальному розвитку України має помітно зрости роль ПП, зокрема на засадах транснаціоналізації вітчизняних промислових підприємств. І, звичайно, розв'язанню проблем інвестиційного забезпечення неоіндустріалізації країни сприятиме дієва державна інвестиційна політика.

Список використаних джерел

1. Чумаченко М. Г., Амоша О. І. Проблеми інвестування реструктуризації промисловості України. *Регіональна економіка*. 1999. № 2. С. 7–15.
2. Захарін С. В. Інвестиційне забезпечення інноваційно-технологічного розвитку економіки : монографія / Київ. нац. ун-т технологій та дизайну. Київ, 2011. 344 с.
3. Чичкало-Кондрацька І. Б., Корнієнко А. А. Сучасні тенденції прямого іноземного інвестування у промисловість України. *Бізнес Інформ*. 2013. № 5. С. 86–90.
4. Кіндзерський Ю. В. Промисловість України: стратегія і політика структурно-технологічної модернізації : монографія / НАН України, Ін-т економіки та прогнозування. Київ, 2013. 536 с.

5. Пріоритети інвестиційного забезпечення структурних реформ у промисловості України : аналіт. доп. / О. В. Собкевич та ін. ; Нац. ін-т стратег. дослідж. Київ, 2014. 57 с.

6. Клімова О. І. Інвестиції як основа розвитку промисловості України. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. Вип. 4. С. 154–158. URL: <http://www.global-national.in.ua/archive/4-2015/34.pdf>.

7. Промислова політика посткризової економіки : кол. моногр. / за ред. А. В. Дейнеко, М. М. Якубовського ; НАН України, Ін-т економіки та прогнозування. Київ, 2014. 316 с.

8. Неоіндустріальна трансформація промислового потенціалу України : кол. моногр. / за ред. А. В. Дейнеко ; НАН України, Ін-т економіки та прогнозування. Київ, 2016. 278 с. URL: <http://ief.org.ua/docs/mg/277.pdf>.

9. Шемякіна Н. В., Гориненко Г. С. Фінансове забезпечення неоіндустріального розвитку: концептуальні положення та світовий досвід. *Стратегія і механізми регулювання промислового розвитку*. 2015. № 7. С. 157–172.

10. Національна модель неоіндустріального розвитку України : монографія / за заг. ред. В. П. Вишневецького ; НАН України, Ін-т економіки промисловості. Київ, 2016. 519 с.

11. Попова В. Д. Необхідність інноваційного спрямування інвестиційних коштів на підприємствах: теоретичний аспект. *Науковий вісник Буковинського державного фінансово-економічного університету. Сер. : економічні науки*. 2013. Вип. 1. С. 16–25.

12. Пирог О. В. Адаптація структури національної економіки України до вимог постіндустріального суспільства. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Сер. : проблеми економіки та управління*. 2011. № 698. С. 93–103.

13. Павлюк А. П., Медведкова Н. С. Щодо особливостей та напрямів стимулювання інвестиційної діяльності підприємств у післякризовий період : аналіт. записка / Нац. ін-т стратег. дослідж. Київ, 2012. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1053/>.

14. Березовик В. Коли банки відновлять кредитування реального сектору економіки. *Forbes-Україна*. 2016. 4 берез. URL: <http://forbes.net.ua/ua/opinions/1412072-koli-banki-vidnovlyat-kredituvannya-realnogo-sektoru-ekonomiki>.

15. Відсоткові ставки. *Форекс-Україна*. 2017. 16 лип. URL: <http://www.forexua.com/ua/analytic/rates>.

16. Швайдак В. М. Макроекономічне регулювання банківського інвестиційного кредитування. *Економіка та держава*. 2017. № 1. С. 72–75.

17. Лізинг в Україні – 2016. *FinPost*. 2017. 23 берез. URL: <http://finpost.com.ua/news/2401>.

18. Федорчак О. В. Міжнародні індекси інвестиційної привабливості України. *Вісник Національної академії державного управління при Президентіві України. Сер. : державне управління*. 2016. № 3. С. 21–28.

19. Сологуб Д. НБУ очікує мільярд прямих іноземних інвестицій в цьому році. *Контракти.ua*. 2017. 14 апр. URL: <http://kontrakty.ua/article/102153>.

References

1. Chumachenko, M. H., Amosha, O. I. (1999). Problemy` investuvannya restruktury`zaciyi promy`slovosti Ukrayiny` [Problems of investing in the restructuring of Ukrainian industry]. *Rehional`na ekonomika* [Regional Economy], 2, 7–15 [in Ukrainian].

2. Zakharin, S. V. (2011). *Investy`cijne zabezpechennya innovacijno-tehcnolohichnoho rozvy`tku ekonomiky`* [Investment provision of innovative technological development of the economy]. Ky`yiv: Ky`yivs`ky`j nacional`ny`j universy`tetet tehcnolohij ta dy`zajnu [in Ukrainian].

3. Chy`chkalo-Kondrac`ka, I. B., Korniyenko, A. A. (2013). Suchasni tendenciyi pryamoho inozemnoho investuvannya u promy`slovist` Ukrayiny` [Current trends of direct foreign investment in Ukrainian industry]. *Biznes Inform* [Business Inform], 5, 86–90 [in Ukrainian].

4. Kindzers'kyj, Yu. V. (2013). *Promy'slovist' Ukrainy: stratehiya i polity'ka strukturno-tehnolohichnoyi modernizaciyi* [Ukrainian industry: strategy and policy of structural and technological modernization]. Ky'viv: Insty'tut ekonomiky' ta prohnozuvannya NAN Ukrainy' [in Ukrainian].

5. Sobkevy'ch, O. V., Shevchenko, A. V., Sukhorukov, A. I. & Byelashov, Ye. V. (2014). *Priory'tety' investy'cijnoho zabezpechennya strukturny'kh reform u promy'slovosti Ukrainy'* [Priorities of investment support for structural reforms in Ukrainian industry]. Ky'viv: Nacional'ny'j insty'tut stratehichny'kh doslidzhen' [in Ukrainian].

6. Klimova, O. I. (2015). Investy'ciyi yak osnova rozvy'tku promy'slovosti Ukrainy' [Investments as the basis of development of industry in Ukraine]. *Hlobal'ni ta nacional'ni problemy' ekonomiky'* [Global and national problems of the economy], 4, 154–158. Retrieved from <http://www.global-national.in.ua/archive/4-2015/34.pdf> [in Ukrainian].

7. Dejneko, L. V., Yakubovs'kyj, M. M. (Eds.). (2014). *Promy'slova polity'ka postkry'zovoyi ekonomiky'* [Industrial policy of the post-crisis economy]. Ky'viv: Insty'tut ekonomiky' ta prohnozuvannya NAN Ukrainy' [in Ukrainian].

8. Dejneko, L. V. (Ed.). (2016). *Neoindustrial'na transformaciya promy'slovoho potencialu Ukrainy'* [Neoindustrial transformation of industrial potential of Ukraine]. Ky'viv: Insty'tut ekonomiky' ta prohnozuvannya NAN Ukrainy'. Retrieved from <http://ief.org.ua/docs/mg/277.pdf> [in Ukrainian].

9. Shemyakina, N. V., Hory'nenko, H. S. (2015). Finansove zabezpechennya neoindustrial'noho rozvy'tku: konceptual'ni polozhennya ta svitovy'j dosvid [Financial support for neo industrial development: conceptual provisions and international experience]. *Stratehiya i mekhanizmy' rehulyuvannya promy'slovoho rozvy'tku* [Strategy and mechanisms of regulation of industrial development], 7, 157–172 [in Ukrainian].

10. Vy'shnevs'kyj, V. P. (Ed.). (2016). *Nacional'na model' neoindustrial'noho rozvy'tku Ukrainy'* [National model of neoindustrial development of Ukraine]. Ky'viv: Insty'tut ekonomiky' promy'slovosti NAN Ukrainy' [in Ukrainian].

11. Popova, V. D. (2013). Neobkhdnist' innovacijnoho spryamuvannya investy'cijny'kh koshtiv na pidpry'emstvakh: teorety'chny'j aspekt [The need for innovative orientation of investment funds in enterprises: the theoretical aspect]. *Naukovy'j visny'k (Bukovy'ns'koho derzhavnogo finansovo-ekonomichnogo universy'tetu). Ekonomichni nauky'* [Scientific Bulletin (Bukovinian State Financial-Economic University). Economic Sciences], 1, 16–25 [in Ukrainian].

12. Py'roh, O. V. (2011). Adaptaciya struktury' nacional'noyi ekonomiky' Ukrainy' do vy'moh postindustrial'noho suspil'stva [Adaptation of the structure of the national economy of Ukraine to the requirements of the postindustrial society]. *Visny'k Nacional'noho universy'tetu "Lvivs'ka politekhnika": Problemy' ekonomiky' ta upravlinnya* [Bulletin of the National University "Lviv Polytechnic": Problems of Economics and Management], 698, 93–103 [in Ukrainian].

13. Pavlyuk, A. P., Myedvedkova, N. S. (2012). *Shhodo osobly'vostej ta napryamiv sty'mulyuvannya investy'cijnoyi diyal'nosti pidpry'emstv u pislyakry'zovy'j period* [On the features and directions of stimulation of investment activity of enterprises in the post-crisis period]. Ky'viv: NISD. Retrieved from <http://www.niss.gov.ua/articles/1053/> [in Ukrainian].

14. Berezovy'k, V. (2016, March 4). Koly' banky' vidnovlyat' kredy'tuvannya real'noho sektoru ekonomiky' [When banks will resume lending to the real sector of the economy]. *Forbes-Ukrayina* [Forbes-Ukraine]. Retrieved from <http://forbes.net.ua/ua/opinions/1412072-koli-banki-vidnovlyat-kredituvannya-realnogo-sektoru-ekonomiki> [in Ukrainian].

15. Vidsotkovi stavky' [Interest rates]. (2017, July 16). *Foreks Ukrainyina* [Forex Ukraine]. Retrieved from <http://www.forexua.com/ua/analytic/rates> [in Ukrainian].

16. Shvajdak, V. M. (2017). Makroekonomichne rehulyuvannya bankivs'koho investy'cijnoho kredy'tuvannya [Macroeconomic regulation of bank investment lending]. *Ekonomika ta derzhava* [Economy and the state], 1, 72–75 [in Ukrainian].

17. Lizy'nh v Ukrayini – 2016 [Leasing in Ukraine – 2016]. (2017, March 23). *FinPost*. Retrieved from <http://finpost.com.ua/news/2401> [in Ukrainian].

18. Fedorchak, O. V. (2016). Mizhnarodni indeksy' investy'cijnoyi pry'vably'vosti Ukrayiny' [International Indices of Investment Attractiveness of Ukraine]. *Visny'k Nacional'noyi akademiyi derzhavnoho upravlinnya pry' Prezy'dentovi Ukrayiny'. Seriya: Derzhavne upravlinnya* [Bulletin of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine. Series: Public administration], 3, 21–28 [in Ukrainian].

19. Sologub, D. (2017, April, 14). NBU ozhidaet milliard pryamy'kh inostranny'kh investicij v e'tom godu [The NBU expects a billion foreign direct investment this year]. *Kontrakty.ua* [Contracts.ua]. Retrieved from <http://kontrakty.ua/article/102153> [in Russian].